

International Congress on Economics, Management and Business Studies
Hosted Online from New York, USA
Date: 23rd October, 2026
Website: https://econferencia.com

FUTBOL BO‘YICHA OSIYO VA JAHON CHEMPIONATLARI, OLIMPIYA O‘YINLARI TARIXI

Ziyayev Abdurahmon Abdullayevich
Qo'qon davlat universiteti
abdurahmonziaev8@gmail.com

Annotatsiya
Maqolada futbolning Olimpiya o‘yinlari, jahon va Osiyo chempionatlaridagi tarixiy rivojlanish bosqichlari tahlil qilinadi. Olimpiya futbol turnirlarining shakllanishi, FIFA jahon chempionatlarining paydo bo‘lishi va kengayishi, Osiyo kubogining tashkil topishi hamda O‘zbekiston terma jamoalarining xalqaro musobaqalardagi ishtiroki yoritiladi.

Kalit so‘zlar: futbol tarixi, Olimpiya o‘yinlari, FIFA jahon chempionati, Osiyo kubogi, AFC, O‘zbekiston terma jamoasi.

Abstract
The article examines the historical stages of football at the Olympic Games, the FIFA World Cup and the AFC Asian Cup. It describes the formation of Olympic football tournaments, the emergence and expansion of the World Cup, the establishment of the Asian Cup, and the participation of Uzbekistan's national teams in international competitions.

Keywords: football history, Olympic Games, FIFA World Cup, AFC Asian Cup, Uzbekistan national team.

International Congress on Economics, Management and Business Studies
Hosted Online from New York, USA
Date: 23rd October, 2026
Website: https://econferencia.com

Аннотация

В статье рассматриваются исторические этапы развития футбола на Олимпийских играх, чемпионатах мира и Кубке Азии. Раскрыты становление олимпийских футбольных турниров, возникновение и расширение чемпионатов мира, создание Кубка Азии и участие сборных Узбекистана в международных соревнованиях.

Ключевые слова: история футбола, Олимпийские игры, чемпионат мира по футболу, Кубок Азии, сборная Узбекистана.

Kirish

Futbol XIX asrning ikkinchi yarmida Angliyada qoidalari bir tizimga solingach, qisqa vaqt ichida dunyoning eng ommabop o‘yiniga aylandi. Uning xalqaro miqyosdagi rivoji sport tashkilotlarining shakllanishi va yirik musobaqalarning joriy etilishi bilan chambarchas bog‘liq. 1904-yilda Parijda FIFA tashkil topdi va bu xalqaro futbolni boshqarishning tashkiliy asosini yaratdi [1; 2]. Keyingi yuz yildan ortiq davrda futbol Olimpiya o‘yinlari dasturida, jahon va qit’a chempionatlarida o‘z o‘rnini mustahkamladi.

Futbol tarixini o‘rganish nafaqat sport hodisalarini qayd etish, balki xalqaro sport tizimining rivojlanish qonuniyatlarini, jamoalar tayyorgarligi va o‘yin uslublarining evolyutsiyasini tushunish imkonini beradi. Mazkur maqolaning maqsadi Olimpiya futbol turnirlari, FIFA jahon chempionatlari va Osiyo kubogining tarixiy bosqichlarini sistemalashtirish hamda O‘zbekiston futbolining ushbu jarayondagi o‘rnini ko‘rsatishdir.

International Congress on Economics, Management and Business Studies
Hosted Online from New York, USA
Date: 23rd October, 2026
Website: https://econferencia.com

Olimpiya o‘yinlarida futbol tarixi

Futbol Olimpiya o‘yinlari dasturiga XX asr boshida kirib keldi. 1900-yil Parij va 1904-yil Sent-Luis o‘yinlarida futbol uchrashuvlari dastlabki tajriba tarzida o‘tkazilgan bo‘lsa, 1908-yilda Londonda birinchi to‘laqonli turnir uyushtirildi va unda Buyuk Britaniya jamoasi g‘olib bo‘ldi. Britaniyaliklar 1912-yilda ham oltin medalni qo‘lga kiritdi. 1920-yilda Belgiya jamoasi Antverpendagi o‘yinlarda g‘olib chiqdi [2; 3].

Olimpiya futbol turnirining tarixiy ahamiyati shundaki, u jahon chempionati g‘oyasining shakllanishiga bevosita turtki bo‘ldi. Urugvay terma jamoasi 1924-yilda Parijda va 1928-yilda Amsterdamda ketma-ket Olimpiya chempioni bo‘lib, Yevropa va Janubiy Amerika futbolining raqobatini yaqqol namoyon etdi. Aynan shu muvaffaqiyatlar FIFA'ni futbol bo‘yicha mustaqil jahon turnirini o‘tkazish qarori sari yetaklagan [1; 4].

XX asrning ikkinchi yarmida Olimpiya turniri Sharqiy Yevropa maktabining yuksalishiga guvoh bo‘ldi: Vengriya 1952, 1964 va 1968-yillarda, Sovet Ittifoqi esa 1956 va 1988-yillarda g‘olib bo‘ldi. Professional futbolchilar ishtirokining chegaralanishi va jahon chempionati nufuzining oshishi sababli Olimpiya turnirining maqomi o‘zgardi. 1990-yillardan boshlab erkaklar jamoalari 23 yoshgacha bo‘lgan futbolchilar tarkibida, har bir jamoada cheklangan sondagi yoshi kattaroq o‘yinchilar bilan ishtirok etadi. Ayollar futbol turniri esa 1996-yilda Atlantada Olimpiya dasturiga kiritilgan.

So‘nggi o‘yinlar tarixida Nigeriya (1996), Kamerun (2000), Argentina (2004 va 2008), Braziliya (2016 va Tokioda o‘tkazilgan 2020-yil o‘yinlarida) hamda Ispaniya (2024) oltin medallarni qo‘lga kiritgan jamoalar sifatida qayd etilgan. Bu natijalar yosh futbolchilarni tayyorlash tizimining ahamiyatini ko‘rsatadi.

FIFA jahon chempionatlari tarixi

Birinchi jahon chempionati 1930-yilda Urugvayda o‘tkazildi. Unda 13 jamoa ishtirok etdi, finalda mezbon jamoa Argentinani 4:2 hisobida mag‘lub etdi. Keyingi turnirlarda Italiya (1934 va 1938), Urugvay (1950), G‘arbiy Germaniya (1954) va Braziliya (1958, 1962, 1970) kabi jamoalar yetakchilik qildi. Ikkinchi jahon urushi tufayli 1942 va 1946-yillarda chempionatlar o‘tkazilmadi [1; 4].

Chempionat tarixida ishtirokchilar soni izchil ko‘paydi: 1982-yildan 24 jamoa, 1998-yildan 32 jamoa qatnashdi. 2002-yilgi chempionat Osiyoda, ya’ni Janubiy Koreya va Yaponiyada birgalikda o‘tkazilgan birinchi turnir bo‘ldi, Janubiy Koreya jamoasi unda yarim finalga chiqib, Osiyo futbolining eng yaxshi natijasini qayd etdi. 2022-yilda turnir Qatarda o‘tkazildi va Argentina finalda Fransiyani penaltilar seriyasida yengib, uchinchi marta chempion bo‘ldi.

2026-yilgi jahon chempionati AQSH, Kanada va Meksikada o‘tkazilib, tarixda birinchi marta 48 jamoa ishtirokida, 104 o‘yinli formatda bo‘ldi. 19-iyuldagi finalda Ispaniya Argentinani qo‘shimcha vaqtda 1:0 hisobida mag‘lub etib, ikkinchi marta jahon chempioni bo‘ldi. Shu tariqa jahon chempionati tarixida Braziliya (5), Germaniya va Italiya (4 tadan), Argentina (3), Fransiya, Urugvay va Ispaniya (2 tadan) hamda Angliya (1) chempion unvonlariga ega.

Osiyo chempionatlari (Osiyo kubogi) tarixi

Osiyo Futbol Konfederatsiyasi (AFC) 1954-yilda tashkil etilgan, birinchi Osiyo kubogi esa 1956-yilda Gonkongda o‘tkazilgan. Dastlabki ikki turnirda (1956 va 1960) Janubiy Koreya g‘olib bo‘ldi. Keyingi o‘n yilliklarda Eron (1968, 1972, 1976), Saudiya Arabistoni (1984, 1988, 1996) va Yaponiya (1992, 2000, 2004, 2011) jamoalari turnir tarixiga o‘z nomlarini yozdi. Shuningdek, Quvayt (1980), Iroq (2007), Avstraliya (2015) va Qatar (2019, 2023) ham kubokka sohib bo‘lgan [5].

Osiyo kubogi o‘z tarixi davomida ishtirokchilar soni va raqobat darajasi bo‘yicha sezilarli o‘sdi; hozirgi vaqtda u har to‘rt yilda o‘tkaziladi, navbatdagi turnir 2027-yilda Saudiya Arabistonida rejalashtirilgan. Qit’a chempionatlari Osiyo futbolining jahon maydonidagi o‘rnini mustahkamlashda, yosh avlodni tarbiyalashda va ichki ligalarni rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi.

O‘zbekiston futbolining xalqaro maydonlardagi ishtiroki

O‘zbekiston terma jamoasi mustaqillikdan keyin xalqaro musobaqalarda ishtirok eta boshladi. Muhim tarixiy natijalardan biri 1994-yilda Xirosimada o‘tkazilgan Osiyo o‘yinlarida futbol bo‘yicha oltin medalni qo‘lga kiritish bo‘ldi. 2011-yilgi Osiyo kubogida jamoa to‘rtinchi o‘rinni egalladi, 2018-yilda esa 23 yoshgacha bo‘lgan futbolchilar o‘rtasidagi Osiyo chempionatida g‘olib chiqdi.

Eng muhim yutuq 2026-yilda qo‘lga kiritildi: O‘zbekiston terma jamoasi tarixda birinchi marta jahon chempionati finaliga yo‘llanma oldi va shu tariqa bu turnirda ishtirok etgan Markaziy Osiyodagi birinchi davlat bo‘ldi. K guruhida jamoa Kolumbiyaga 1:3, Portugaliyaga 0:5 va DR Kongoga 1:3 hisobida yutqazib, guruh bosqichidan keyingi bosqichga o‘tolmadi. Shunga qaramay, Abbosbek Fayzullayevning Kolumbiya darvozasiga kiritgan to‘pi O‘zbekistonning jahon chempionatlaridagi birinchi to‘pi bo‘ldi, Eldor Shomurodovning DR Kongoga qarshi to‘pi esa FIFA tomonidan guruh bosqichining eng chiroyli to‘pi deb tan olindi. Bu ishtirok mamlakat futboli uchun muhim tajriba sifatida xizmat qiladi.

Xulosa

Tahlil shuni ko‘rsatadiki, Olimpiya futbol turnirlari jahon chempionatining paydo bo‘lishiga zamin yaratdi, FIFA jahon chempionatlari futbolning eng nufuzli musobaqasiga aylandi, Osiyo kubogi esa qit’adagi futbol maktablarining rivojlanishini ifoda etuvchi asosiy turnir bo‘lib qoldi. Ishtirokchilar sonining

ortishi va yangi hududlarning jalb etilishi futbolning global tus olganini tasdiqlaydi. O‘zbekiston terma jamoasining jahon chempionatida ilk bor qatnashishi mamlakat futbolining xalqaro maydondagi yuksalishini, zaxira tayyorlash va ommaviy futbolni rivojlantirishning dolzarbligini ko‘rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Goldblatt D. The Ball Is Round: A Global History of Football. – London: Viking/Penguin, 2006. – 992 p.
2. Murray B. The World's Game: A History of Soccer. – Urbana: University of Illinois Press, 1996. – 312 p.
3. International Olympic Committee. Football at the Olympic Games. – URL: https://olympics.com
4. FIFA. History of the FIFA World Cup. – URL: https://www.fifa.com
5.Asian Football Confederation. AFC Asian Cup history. – URL: https://www.the-afc.com